

BRIAN JEFFREY MAXSON

FLORENȚA

ISTORIE ȘI STRĂLUCIRE

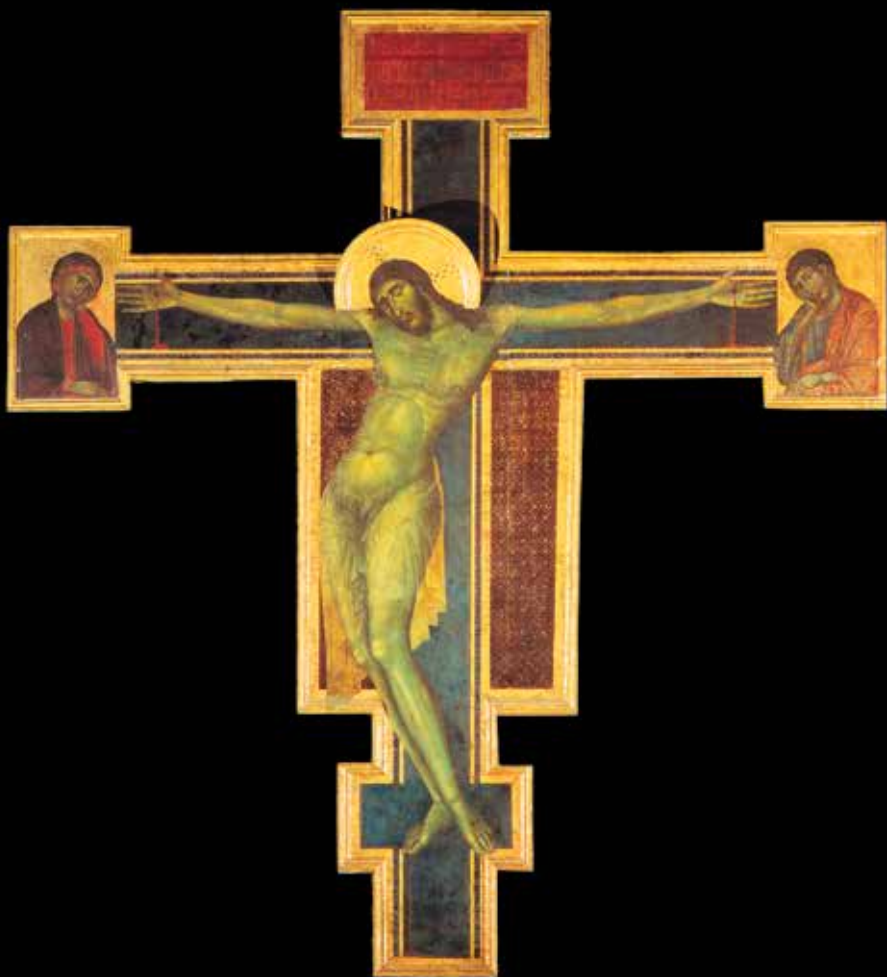
traducere din limba engleză de
SIMINA BĂLĂȘOIU

CUPRINS

Mulțumiri.....	5
Introducere. Nașterea Florenței. De la origini până la 1250	7
1. Florența în Evul Mediu târziu (1251-1378)	25
2. Oligarhii din Renașterea timpurie (1379-1433)	65
3. Republica contestată (1434-1465)	94
4. Familia Medici consolidată (1466-1492)	129
5. Sfârșitul Republicii (1493-1530)	163
6. Florența din epoca modernă timpurie și Ducatul Florenței (1531-1574)	205
Epilog. Din 1575 până în prezent	244
Bibliografie	257
Indice	303

WITH LOVE,
BAROQUE

1. Cimabue. *Hristos crucificat*, c. 1285. Vopsea pe lemn. Originalul puternic deteriorat rămâne în biserica Santa Croce, Florența. Fotografie anonimă, înainte de 1966.

2. Muzeul Regal, curtea (Muzeul Bargello, curtea interioară).
Imprimare fotomecanică anonimă. Florența. Biblioteca Congresului.

3. Palazzo Vecchio. Fotografie de Dimitris Kamaras, 22 aprilie 2016,
accesată la Palazzo Vecchio, Florența | Dimitris Kamaras | Flickr. →

5. Reginald Lane Poole. *Italia după Pacea de la Lodi* (publicată inițial ca planșa 68 în *The Historical Atlas of Europe*). © Wikimedia Commons.

6. Orsanmichele.
Fotografie de Jordiferrer,
8 august 2016. Florența.

7. Priveștiște asupra Florenței dinspre San Miniato al Monte, 2010.
Fotografia autorului. Florența.

8. Baptisteriul din Florența, c. 1890-1900. Imprimare fotomecanică
anonimă. Florența.

9. *Madonna della Misericordia* – detaliu al unei vederi panoramice asupra Florenței, c. 1340-1350. Frescă. Fotografie de Sailko. Museo del Bigallo, Florența.

INTRODUCERE

NAȘTEREA FLORENȚEI. DE LA ORIGINI PÂNĂ LA 1250

Orașul Florența se situează la umbra impozantului dom al lui Filippo Brunelleschi. La câteva secole după construcție, structura lui impunătoare continuă să atragă atenția observatorilor uimiți. Privit dinspre piațeta pietruită și liniștită din fața bisericii San Miniato al Monte, domul de cărămidă roșie se distinge în mulțimea de clădiri urbane care au pe fundal măreții Munți Apenini (Figura 7). În locul în care odinioară au trăit unele dintre cele mai strălucite minți – artiști, negustori înstăriți și politicieni iscusiți –, astăzi o mulțime de *fiorentini*, de turiști și de studenți se minunează în fața comorilor găzduite de orașul de pe râul Arno. Este orașul care i-a dat pe Dante, Petrarca, Donatello, Lorenzo de' Medici, Michelangelo, Galileo și mulți alții.

În același timp, este un oraș al cărui capitol impresionant din istoria Europei pare total neverosimil. Spre deosebire de orașe precum Veneția, Genova sau Pisa, Florența nu are un port natural. Mai mult decât atât, pe parcursul istoriei florentine, de cele mai multe ori râul Arno, ale cărui

împrejurări pompau sângele economiei florentine, a devenit un monstru distrugător, așteptând răbdător ploile de toamnă ca să-și dezlănțuie revărsările de apă nemiloase. Spre deosebire de Roma, Florența nu a avut un papă care să atragă bogăție și vizitatori în oraș. Spre deosebire de Neapole – unde se intersectau mai multe limbi, greaca, latina și chiar araba, pentru a forma țesătura culturală caracteristică unui oraș important de pe coasta mediteraneeană –, Florența nu a avut un prinț care să aibă titluri și proprietăți și a cărui domnie să fie de lungă durată. Spre deosebire de Milano, aflat la nord, Florența nu s-a bucurat de tradiția îndelungată de lider peste teritoriile vecine. Chiar și în anul 1100, foarte puține lucruri anunțau viitorul succes al Florenței. De fapt, o mare parte din ce a rămas din trecutul orașului până în prezent și tot ceea ce l-a făcut celebru datează din ultimele secole. Cartea de față relatează povestea incredibilă a Florenței pornind de la originea sa umilă în calitate de colonie în timpul Republicii romane târzii și ajungând până la orașul din zilele noastre, un adevărat furnicar de turiști. Totuși, majoritatea paginilor din carte se concentrează asupra perioadei cuprinse între 1250 și 1600, secolele cele mai influente ale Florenței.

Cei mai mulți oameni descoperă pentru prima oară Florența prin intermediul frumoaselor perspective asupra marelui dom al orașului (*il Duomo*), asupra Ponte Vecchio sau poate cu ajutorul celui mai faimos locuitor al său, semeața sculptură a lui Michelangelo, înfățișându-l pe *David* (*il Gigante*). Chiar și așa, Florența a fost mereu în competiție cu alte orașe ale Italiei în ceea ce privește interesul pentru obiectivele turistice. Vizitatorii Veneției sunt atrași de promisiunea unei plimbări cu gondola sub clar de lună pe canalele orașului. Mai degrabă decât istoria acestui oraș, ceea ce-i atrage pe admiratori este o anumită serendipitate a Veneției. Mai la sud, vizitatorii Romei sunt

surprinși de dimensiunile trecute și prezente ale orașului: distanța dintre Colosseumul roman și Vatican schimbă drastic și rapid planurile unei „excursii de o zi” pentru a vedea totul. Sub soarele dogoritor de vară, turiștii se minunează de straturile arheologice îngropate la peste șase metri sub metropola modernă. Aceștia sunt atrași de 3 000 de ani de construcții, de pelerinaje sfinte și de centrele puterii politice ale Italiei moderne. Florența are și ea trăsături unice întrețesute în „pânza” urbană și, în mod similar, se bucură de milenii de istorie care-și așteaptă vizitatorii.¹ Dar mai presus de toate, aceștia sunt atrași în mod deosebit de comorile sale renaștentiste. Spre deosebire de canalele atemporale ale Veneției sau de straturile arheologice încărcate de istorie ale Romei, Florența și-a găsit deplina înflorire în perioada medievală târzie, a strălucit pe firmament aproape 400 de ani, apoi a intrat într-un con de umbră. Pe scurt, oamenii vizitează Florența pentru a descoperi Renașterea. De unde provine acest oraș? De ce a fost atât de strălucit? Și de ce și când anume a trecut în umbra altor centre de putere?

Încă din perioada Renașterii, istoricii s-au contrazis încercând să răspundă acestor întrebări. Cel mai influent răspuns s-a ivit însă pe la mijlocul secolului al XIX-lea. Pe atunci, cartea lui Jacob Burckhardt, *Civilizația Italiei în timpul Renașterii*, susținea că Italia renaștentistă a descoperit lumina modernității după o perioadă lungă în care a fost prinsă în mrejele superstițiilor opace ale întunericului medieval. Pentru Burckhardt, modernitatea însemna secularismul, descoperirea individualității și crearea unor state mai puternice. Burckhardt a pus aceste realizări pe seama italienilor din întreaga peninsulă, dar i-a lăudat în mod deosebit pe florentini. Florența secolului al XV-lea, susținea Burckhardt, „își merită numele de cel mai modern stat al lumii”.² Florența „devansa alte orașe”.³ Mai mult

decât atât, „devansa tot restul Italiei”.⁴ Dar Burckhardt credea că avântul triumfal al Italiei a fost de scurtă durată. Acesta susținea că, în secolul al XVI-lea, spaniolii au ocupat Peninsula italiană, iar Biserica Catolică le-a impus italienilor Contrareforma. Aceste acțiuni i-au readus pe florentini în închisoarea medievală, iar flacăra modernității s-a stins pe moment.

Deși încă deschiși față de concepțiile care circulau în acea perioadă, istoricii au renunțat de mult la fanteziile lui Burckhardt despre individualitate, modernitate și perioada medievală.⁵ În mod evident, individualismul a existat în Italia cu mult înainte de secolul al XIV-lea, iar așa-zisul Ev Mediu (sau „Evul Mediu întunecat”) a fost în realitate la fel de dinamic și bogat din punct de vedere cultural ca și perioadele anterioare și ulterioare. Mai mult decât atât, chiar și similaritățile aparente dintre lumea noastră și cea de acum câteva secole maschează în realitate diferențe esențiale. Astfel, chiar dacă cercetătorii și-au revizuit vechile concepții, Florența ocupă în continuare un loc important și special în istoria europeană, mai ales în cadrul Renașterii italiene. Arta unor personalități precum Verrocchio, Leonardo, Michelangelo și Cellini continuă să se mențină prezentă în cultura populară și să atragă numeroși elevi, studenți și turiști în Florența. Pentru specialiști, orașul devine el însuși obiect de studiu, căci milioane de manuscrise originale și documente de arhivă au fost păstrate din epoca medievală târzie, din Renaștere și din modernitatea timpurie a Florenței, mai multe ca în orice alt oraș european premodern.⁶ Când și de ce a înflorit Florența și ce ne spun încă despre trecut monumentele sale?

Florența a început ca o așezare antică romană, aflată pe malurile unui râu învolburat care șerpuiește printre dealurile Toscanei. Dar romanii nu au găsit aici un teren virgin. Etruscii deja locuiau în regiunea care a ajuns să le

poarte numele. Orașul Fiesole, așezat în vârful unui deal, oferea deja o vedere asupra Florenței moderne. Puterea din ce în ce mai mare a Republicii romane în anii 300 î. Hr. a pus capăt stăpânirii etrusce din acea zonă. La început, Fiesole a înflorit sub noua stăpânire romană: chiar și astăzi vizitatorii pot merge cu autobuzul din Florența spre locul unde se află ruinele bine conservate ale orașului Fiesole. Sub stăpânire romană, locuitorii din Fiesole și-au extins comunitatea până la poalele munților, pe malurile râului Arno. Comunitatea nu a avut însă o existență prea lungă. Un război civil a izbucnit în Republica romană atât de frământată, iar noua așezare a foștilor locuitori din Fiesole i-a susținut pe cei care au pierdut în bătălie. Prin urmare, orașul-soră abia întemeiat a fost distrus în anul 82 î. Hr.

Florența din zilele noastre s-a născut cu aproximativ treizeci de ani mai târziu, undeva în anii 50 sau 40 î. Hr. La acea vreme, s-a constituit o nouă colonie romană de mici dimensiuni la mică distanță de vechea locație.⁷ Urmele acestei colonii romane, sub formă pătrată, pot fi încă văzute pe străzile din zona cea mai veche a Florenței moderne. Florența romană nu a fost niciodată un oraș important în Antichitate. La fel ca locuitorii din multe orașe romane antice, florentinii căutau distracția în perimetrul amfiteatrului, al cărui contur poate fi încă văzut pe străzile șerpuitoare din apropierea bisericii Santa Croce.⁸ Se pare că Florența s-a extins dincolo de planul său pătrat inițial și a ridicat construcții în afara zidurilor originare. Probabil că în jurul anului 300 d. Hr. era un oraș de mărime medie plin de viață. Este posibil ca Florența din Antichitatea târzie să se fi dezvoltat suficient de mult pentru a fi o capitală regională!⁹

Cu toate acestea, Imperiul Roman avea multe orașe de acest fel. Cele câteva surse antice care menționează Florența nu îi acordă prea multă importanță.¹⁰ O astfel de sursă, de exemplu, susține că în jurul anului 250 d. Hr. un armean

pe nume Minias a fost martirizat în oraș și îngropat pe un deal din afara orașului. San Miniato al Monte, biserica ce oferă imaginile panoramice de neegalat asupra Florenței la începutul acestui capitol, a fost construită ulterior pe acel loc.¹¹ Într-o altă sursă, în anul 393 d. Hr. episcopul Ambrozio al Milanului s-a refugiat temporar în oraș. În timpul șederii sale, el l-a numit episcop pe Zenovie – despre care se spune că a fost primul episcop florentin și, în consecință, un simbol civic – și a sfințit prima catedrală a orașului, la San Lorenzo.¹² Așa cum se obișnuia în Antichitatea târzie, biserica din San Lorenzo a fost construită în afara zidurilor orașului. Abia mai târziu, în secolele al IX-lea și al X-lea, puterea episcopală a crescut suficient de mult în Florența pentru ca biserica Santa Reparata, diferită, mai nouă și situată mai central, să înceapă să înlocuiască San Lorenzo ca loc principal de cult.¹³

În secolul al V-lea, Imperiul Roman a pierdut din ce în ce mai mult controlul asupra Mediteranei, Europei, Italiei și Florenței. Peninsula italiană s-a divizat în mai multe unități politice diferite. Legenda spune că armatele lui Alaric și Attila au nimicit Florența în anii 400. Istoricii ne spun o poveste mai complicată. Este adevărat că majoritatea structurilor din afara micului centru delimitat al orașului au fost distruse în acea perioadă.¹⁴ Dar la fel de adevărat este și faptul că distrugerea a fost departe de a fi completă. Au supraviețuit destule pentru ca o sursă literară să relateze, de exemplu, că florentinii și-au deschis porțile pentru un comandant bizantin în cursul anilor 500.¹⁵ Cu toate acestea, în următoarele secole, orașul a decăzut. Comerțul a încetat. Clădirile romane n-au mai fost folosite, s-au degradat și au dat un aspect dezolant orașului. Florentinii s-au născut, au trăit și au murit în umbra trecutului antic al orașului. Regii lombarzi ai Italiei au folosit orașul pentru apărare și probabil au construit

Baptisteriul florentin (Figura 8).¹⁶ Suveranii franci și saxoni au stăpânit orașul din 774 până în 962. Aceștia au folosit orașul Lucca, aflat în apropiere, pe post de capitală regională și au lăsat Florența să se descurce singură.¹⁷ Astfel, până în anul 1000, Florența exista de mai bine de un mileniu, dar istoria sa nu s-a remarcat prin nimic. Orașul exercita o influență politică neînsemnată, iar dacă cetățenii ei au produs opere literare sau artistice, de bună seamă că acestea s-au pierdut.¹⁸

Istoria Europei s-a schimbat după primul mileniu și norocul s-a abătut în sfârșit asupra florentinilor. La acea vreme, un imperiu scindat, cu sediul în nordul Europei, continua să-și aroge suveranitatea asupra teritoriilor care alcătuiseră vechiul Imperiu Roman. Între timp, creștinismul se răspândise în întreaga Europă și era controlat de o ierarhie complexă de oameni ai bisericii. Aceștia dețineau loturi de pământ pline de bogății. În plus, ei se supuneau unui sistem juridic diferit de al celorlalți: atunci când oamenii bisericii comiteau infracțiuni, se adresau unor instanțe diferite. În plus, plăteau impozite către biserică, și nu către guvernele locale. Din aceste motive, în trecut, împărații și nobilii îi numeau în funcțiile ierarhice bisericesti, din preajma pământurilor deținute, pe membrii familiei și prietenii loiali. Puteau apoi să se folosească de aceștia pentru a controla atât aspectele seculare, cât și pe cele bisericesti din cadrul și din jurul proprietăților deținute. Dar, în anii 1000, europenii au început treptat să fie interesați de schimbări de ordin spiritual și instituțional în cadrul Bisericii. Bărbații și femeile doreau ca oamenii ierarhiei sfinte să ducă o viață exemplară și ca preoții lor locali să fie mai educați. Ei își doreau ca oficialii bisericii să fie mai interesați de salvarea sufletelor decât de obținerea de bunuri materiale și au început să pretindă ca membrii Bisericii să poată alege oameni evlavioși pentru a ocupa

funcțiile bisericești vacante. În plus față de preocupările religioase, unii membri ai Bisericii au profitat de șansă și și-au slăbit rivalii politici prin investirea în funcție a unor oameni loiali papei, mai degrabă decât liderului local. Evident, împărații și nobilii s-au împotrivit acestor schimbări, considerându-le încălcări ale prerogativelor lor. Această competiție între conducători și oficiali ai Bisericii, uneori scrisă la lumina lumânărilor, alteori urmărită de licărirea lamei de sabie, a durat secole întregi.

Aceste schimbări ample în înțelegerea evlaviei, dar și în înțelegerea politicii au coincis cu schimbări dramatice în Florența. În 978, o nobilă pe nume Willa se presupune că a contribuit la fondarea unei abații benedictine în oraș. Această contribuție care reflectă evlavia ei arată și o nouă preferință pentru Florența ca sediu al puterii, în detrimentul altor orașe toscane. Fiul Willei, Hugo, a urmat exemplul mamei sale. La moartea sa, Hugo a ales să fie înmormântat în Abația Badia din Florența. Vizitatorii de astăzi ai abației pot vedea încă locul de veci al lui Hugo, deși mormântul existent datează din perioada mai târzie, din jurul anului 1400.¹⁹ Sentimentele religioase reînnoite au adus și alte schimbări în Florența. Probabil între 1014 și 1018, episcopul Hildebrand a inaugurat prima dintre numeroasele etape ale construcției bisericii San Miniato al Monte.²⁰ Au urmat curând unele dintre cele mai vechi opere literare supraviețuitoare din Florența: Hildebrand și-a procurat o carte cu viața Sfântului Minias pentru a încerca să dovedească faptul că moaștele din noua sa biserică erau autentice.²¹ Clădiri noi, lucrări noi, evlavie reînnoită, o prestață politică nouă: Florența începea o nouă perioadă istorică.

O schimbare esențială a avut loc în timpul domniei Papei Grigore al VII-lea. Alegerea Papei Grigore în 1073 a deschis calea unor decenii de dispute armate cu privire la cine avea dreptul să ocupe funcțiile bisericești vacante

în întreaga Europă.²² La acea vreme, Florența se afla pe pământurile contesei Matilda de Canossa. Când au izbucnit ostilitățile între împărat și papă, Matilda nu numai că a ales să fie de partea papei, dar chiar l-a invitat pe Papa Grigore să se adăpostească în castelul ei din Canossa. Acolo, Papa Grigore l-a excomunicat pe împăratul Henric al IV-lea și, în consecință, i-a eliberat pe vasalii acestuia de sub jurământul de credință. În ținuturile lui Henric a izbucnit imediat haosul. La adăpost în spatele zidurilor castelului, Papa Grigore a așteptat ca rebeliunile să-i nimicească rivalul. În 1077, împăratul Henric a ajuns la Canossa și – desculț, în zăpadă, timp de mai multe zile – a cerut iertarea din partea papei. Stratagema ritualului de penitență a funcționat și papa a ieșit victorios. Chiar și secole mai târziu, papalitatea a rămas recunoscătoare ajutorului dat de Matilda: la mijlocul secolului al XVII-lea, osemintele ei au fost mutate în Bazilica Sfântul Petru din Vatican. Acolo, un mormânt realizat de Bernini îi păstrează amintirea și astăzi.²³

Sprijinul propapal al Matildei a adus disputa mai largă dintre papă și împărat în Florența (Figura 4). Atunci când Matilda și-a manifestat sprijinul pentru papalitate, l-a deposedat pe împărat de resursele și veniturile provenite din terenurile și orașele sale întinse din Peninsula italiană. În trecut, în aceste zone împăratul era considerat un superior politic al Matildei. Și pentru că Matilda se afla sub suzeranitatea împăratului, veniturile dintr-un oraș precum Florența ajungeau la Matilda și apoi, în parte, peste Alpi, în vistieria imperială. Cu toate acestea, acțiunea Matildei a adus cu sine opoziția față de împărat. Bogăția florentină a încetat să mai ajungă la împărat. Mai mult, florentinii au început să se gândească la împărat ca la un dușman cu care să se lupte, nu ca la un superior căruia să i se supună.²⁴ În consecință, Florența și alte orașe toscane au devenit, atât în teorie, cât și în practică, din ce în ce mai independente.

Florența era în continuă schimbare. Înainte, Lucca și Pisa fuseseră cele mai importante orașe din Toscana. În plus, deși Florența controlase în fapt pământurile și orașele din imediata sa vecinătate – numită *contado* –, locuitorii din acele zone nu o consideraseră suficient de puternică pentru a i se supune.²⁵ Cu toate acestea, în a doua jumătate a secolului al XI-lea, Florența a început să se diferențieze de alte orașe toscane. Până la jumătatea secolului, Florența se dezvoltase suficient atât pentru a găzdui un conciliu bisericesc, cât și pentru a servi temporar drept capitală administrativă pentru regiune.²⁶ Matilda și succesorii ei au acordat numeroase drepturi și privilegii noi, care le-au permis florentinilor să ia decizii individuale și să-și păstreze mai mult din propria bogăție.²⁷

Vechile familii nobiliare de la țară s-au mutat mai aproape pentru a profita de autoritatea politică în creștere a orașului. Acestea au găsit multe spații deja ocupate: în oraș, familiile florentine își extindeau investițiile în proprietăți, dădeau naștere unor tehnici bancare inovatoare și construiau rețele comerciale continentale. Noua bogăție deținută le-a oferit accesul la deciziile de ordin politic.²⁸ În curând, zidurile orașului nu mai erau suficient de încăpătoare pentru a găzdui populația în creștere și economia în expansiune.²⁹

Motivele ascensiunii Florenței rămân ambigue: o rețea economică extinsă, creșterea demografică, schimbările politice, conducerea politică, o poziție geografică strategică pentru comerțul din peninsulă, importanța religioasă și alți factori au jucat un rol însemnat. Dar și alte orașe italiene se dezvoltau în acea perioadă. Multe dintre ele se confruntau cu schimbări politice și numeroase orașe au fost fondate pe rute comerciale importante. Pur și simplu nu este foarte limpede de ce respectiva combinație de factori s-a dovedit atât de fertilă în cazul Florenței. Consecințele

dezvoltării orașului sunt mai ușor de evidențiat. Florența și-a cucerit vecinii mai mici. Fiesole, de exemplu, a căzut în 1125.³⁰ Guvernului Florenței i-a sporit puterea. De exemplu, consuli – numiți astfel după omologii lor din Roma antică – au primit rolurile de conducere în republică în acea perioadă.³¹ Florentinii s-au luptat pentru putere în orașul lor în plină creștere. S-au format diferite facțiuni în jurul noilor negustori și al familiilor nobile rurale. Aceste facțiuni s-au luptat apoi unele împotriva altora. Familiile și-au construit turnuri masive de apărare pentru a-și proteja membrii și bunurile. Orașul s-a fragmentat în zone semiautonome centrate în jurul fiecărui zgârie-nori medieval. Privite din Piazza di San Miniato, sutele de turnuri aduceau cu niște ghimpi pe spinarea unui porc-spinos furios. Puține dintre aceste turnuri au supraviețuit pentru a sta drept mărturie pentru puterea lor de odinioară, iar perspectiva asupra orașului din perioada medievală târzie s-a topit sub orașul modern.³²

În a doua jumătate a secolului al XII-lea, Florența a devenit puterea centrală în Toscana. Comparați, de exemplu, răspunsul florentin dat împăratului Frederic I în jurul anului 1160 cu cel dat împăratului Henric al VI-lea în 1197. În anii 1160, împăratul Frederic I încerca să-și consolideze puterea asupra orașelor din nordul Italiei. Aceste orașe din nord au opus rezistență, unindu-se în „Liga Lombardă”. Florența a jucat un rol neînsemnat în această asociație.³³ În 1197, situația era similară, dar influența Florenței crescuse. Împăratul Henric al VI-lea a sosit în Italia, ca și înaintașul său, și a stăruit în pretențiile imperiale asupra orașelor din Peninsula italiană. De data aceasta, Florența și-a condus vecinii într-o „Ligă Toscană”. Liga Toscană a cerut imperiului să lase fiecare comunitate să se guverneze singură. Henric al VI-lea a ignorat cererea. Membrii Ligii au interpretat tăcerea sa ca o aprobare a cererilor formulate.³⁴

Odată cu creșterea importanței au apărut și mai multe inovații și direcții de dezvoltare. Pe plan intern, florentinii au stabilit noi taxe și și-au schimbat guvernul. Au încercat să limiteze corupția facțiunilor prin numirea unui cetățean care nu era florentin și urma să vină în oraș și să devină șef al executivului pentru un mandat de un an, poziție numită *podestà*.³⁵ Florentinii au primit de la împăratul Henric al VI-lea jurisdicția asupra orașului lor, precum și asupra unei raze de cinci kilometri.³⁶ Ei au început să țină registre mai bune, registre care dezvăluie un nou suflu al identității florentine comune.³⁷ În acești ani de schimbare, florentinii au modificat chiar și modul în care își lăsau bunurile moștenitorilor.³⁸ Extinderea zidurilor orașului a mers în paralel cu această dezvoltare și cu acest șir de schimbări. În 1172, zidurile Florenței cuprindeau aproximativ 80 de hectare. Cu toate acestea, în 1284 au început lucrările de extindere a zidurilor de opt ori, ajungându-se la 630 de hectare.³⁹ O parte din acel zid supraviețuiește și astăzi în orașul modern. Chiar în afara cartierului *oltrarno* al orașului, oamenii se pot bucura de o plimbare liniștită de-a lungul înguste stradele Via di Belvedere. Drumul abrupt se continuă paralel cu o secțiune existentă de zid, înainte de a duce la o fortificație mai târzie, din secolul al XVI-lea. Pietonii trebuie să se ferească de câte o mașină ocazională, dar sunt răsplătiți cu multă liniște, verdeață, ziduri cu vechime istorică și chiar cu câte un animal rătăcit, sălbatic sau domestic.

Orașul în plină dezvoltare a continuat să se extindă. Negustorii au început să-și arunce „plasele” mai mari și mai departe pe continentul european, făcând comerț și dezvoltând rețelele bancare. Până în 1211, existau comerțanți florentini în Champagne, Franța. Până în 1220, erau și în Sardinia. În 1223, ajunseseră în Marea Britanie. Provence a urmat în 1248. În Florența, s-a dezvoltat industria

lânii, concentrându-se pe obiectele de îmbrăcăminte finite și pe exportul lor. Până în 1250, Florența a pus bazele unui centru comercial, textil și bancar pentru o adevărată rețea continentală. Pentru a continua tot așa și a facilita creșterea viitoare, florentinii au bătut o nouă monedă de aur în 1252, numită florin, care, până în secolul al XIV-lea, a devenit unitatea monetară standard în întreaga Europă.⁴⁰ Călătorii care schimbau florini au văzut încă o schimbare în oraș. În locul unor sfinți locali mai vechi, precum Sfântul Minas sau Sfântul Zenovie, florentinii din Evul Mediu târziu și-au așezat comunitatea sub patronajul Sfântului Ioan Botezătorul. În consecință, figura Sf. Ioan Botezătorul era cea care împodobește florinul.⁴¹ Cam în aceeași perioadă, mulți dintre lucrătorii industriali și comerciali ai orașului s-au reunit în jurul unor grupuri numite bresle. La rândul lor, aceste bresle au devenit în curând baza pentru alegerea funcționarilor în guvernul florentin.⁴² Activitatea guvernului a devenit din ce în ce mai complexă pe măsură ce alți vecini au intrat sub stăpânirea orașului.⁴³

Existența facțiunilor volatile s-au suprapus cu aceste succese economice, cu creșterea populației și evoluțiile politice. Unii au complotat. Alții au contracarat. Mulți au continuat să-și trăiască viața. S-au ascuns în turnuri, s-au unit cu aliații lor și și-au atacat dușmanii. Facțiunile au explodat în 1216. În acel moment, un alt împărat, de data aceasta Frederic al II-lea, adusese din nou armate pentru a restabili controlul imperial asupra Peninsulei italiene. Papa Inocențiu al III-lea i s-a opus. Comunele din Italia, precum Florența, au fost prinse la mijloc și chiar au propagat activ conflictul. Orașele și cetățenii s-au împărțit între guelfi, care îl susțineau pe papă, și ghibelini, cei care îl susțineau pe împărat. Facțiunea Buondelmonti din Florența a susținut cauza papei și a campionului său. Facțiunea Uberti din Florența s-a alăturat lui Frederic al II-lea. Luptele au

izbucnit în interiorul și în afara orașului, dar și în împrejurimi. În jurul anului 1240, Frederic s-a bucurat de un moment de ascensiune. Ghibelinii au ajuns la putere în Florența. Aceștia au încercat să revoce concesiile acordate Florenței datând de pe vremea Ligii Toscanе. Prin aceasta, au căutat să readucă orașul în sfera de influență imperială.⁴⁴

Victoria ghibelină a fost totuși de scurtă durată. În 1250 Frederic al II-lea a murit. Un nou guvern, numit *Primo Popolo*, a preluat puterea în Florența.⁴⁵ Acest nou guvern era format din funcționari proveniți din rândul comercianților și artizanilor din oraș. De fapt, listele electorale care au supraviețuit din 1250 până în 1260 sugerează o încercare clară de a elimina nobilii din funcțiile guvernamentale de nivel înalt și de a-i înlocui cu oameni noi.⁴⁶ În plus, ei au căutat să reducă la minimum rolul partizanilor guelfilor și ghibelinilor în țară și să scoată orașul de sub aceste conflicte externe. Guvernul a adăugat douăzeci de companii de miliție cu un „Căpitan al poporului” ales pentru a le conduce. L-a păstrat pe *podestà* în funcție, înțelegând că acesta va fi mai indulgent față de cererile mai multor grupuri de oameni. În plus, a creat un nou organism guvernamental, *anziani*. *Anziani* era format din doisprezece bărbați care reprezentau șase secțiuni geografice diferite ale orașului.⁴⁷ Pe scurt, apariția guvernului *Primo Popolo* a deschis un nou capitol în istoria Florenței: în 1250, Florența avea peste 1 200 de ani vechime, dar povestea orașului abia începea.

NOTE

1. Vezi, de exemplu, Fabio Martini și Lucia Sarti, „Prima di Firenze: Dal paleolitico all'età del bronzo”, în *Archeologia a Firenze: Città e territorio*, ed. Valeria d' Aquino et al. (Oxford: Archaeopress, 2015), 3-37.
2. Jacob Burckhardt, *The Civilization of the Renaissance in Italy* (Londra: Penguin Books, 1990), 65.
3. Burckhardt, *The Civilization of the Renaissance in Italy*, 114.

4. Burckhardt, *The Civilization of the Renaissance in Italy*, 257.
5. Pentru un rezumat accesibil al concepției lui Burckhardt, pentru context și receptarea sa, vezi William Caferro, *Contesting the Renaissance* (Malden, MA: Wiley-Blackwell, 2011), passim. Pentru o introducere clară în epoca Renașterii italiene, vezi Virginia Cox, *A Short History of the Italian Renaissance* (Londra: I.B. Tauris, 2016).
6. Pentru câteva anecdote interesante despre arhivele florentine în această perioadă, vezi Anthony Molho, „The Closing of the Florentine Archive”, *Journal of Modern History* 60, nr. 2 (1988): 290-299, Gene Brucker, „The Uffizi Archives, 1952-1987: A Personal Memoir”, în *Florence and Beyond. Culture, Society and Politics in Renaissance Italy*, ed. David S. Peterson și Daniel E. Bornstein (Toronto: CRRS, 2008), 51-59.
7. Colin Hardie, „The Origin and Plan of Roman Florence”, *The Journal of Roman Studies* 55, nr. 2 (1965): 128-134. Despre Florența etruscă, vezi Giovannangelo Camporeale, „Gli Etruschi di Firenze”, în *Archeologia a Firenze: Città e Territorio*, ed. Valeria d’Aquino et al. (Oxford: Archaeopress, 2015), passim. Pentru mai multe detalii, vezi Robert Davidsohn, *Storia di Firenze* (Florența: Sansoni, 1907), vol. 1, 1-16, în special 10-16. Vezi, de asemenea, Ferdinand Schevill, *Medieval and Renaissance Florence*, vol. 1: *Medieval Florence* (New York: Harper & Row, 1936), 4-7.
8. Hardie, „The Origin and Plan of Roman Florence”, 135. Cu privire la această sală, vezi și Monica Salvini et al., „Le premesse archeologiche alla Sala Grande”, în *La Sala Grande di Palazzo Vecchio e la Battaglia di Anghiari di Leonardo da Vinci*, ed. Roberto Barsanti et al. (Florența: Leo S. Olschki, 2019), 71-95.
9. Giuseppina Carlotta Cianferoni, „Florentia”, în *Archeologia a Firenze: Città e Territorio*, ed. Valeria d’Aquino et al. (Oxford: Archaeopress, 2015), passim. Davidsohn, *Storia di Firenze*, vol. 1, 23-24.
10. Camporeale, în *Archeologia a Firenze: Città e Territorio*, 39. Vezi, de asemenea, Schevill, *Medieval and Renaissance Florence*, 7.
11. Schevill, *Medieval and Renaissance Florence*, 8-9 și 43, Davidsohn, *Storia di Firenze*, vol. 1, 48.
12. Schevill, *Medieval and Renaissance Florence*, 9-10. În ciuda tradiției locale, Zenovie probabil că nu a fost primul episcop al orașului. Vezi Lorenzo Tanzini, *Firenze* (Spoleto: Fondazione Centro Italiano di Studi sull’Alto Medioevo, 2016), 35, Davidsohn, *Storia di Firenze*, vol. 1, 49-51 și 58-59. Pentru mai multe informații despre cultul Sfântului Zenovie din Florența, vezi George Dameron, *Florence and Its Church in the Age of Dante* (Philadelphia: University of Pennsylvania Press, 2005), 202-203, Maureen C. Miller, „The Saint Zenobius Dossal by the Master of the Bigallo and the Cathedral Chapter of Florence”, în *The Haskins Society Journal* 19, ed. Stephen Morillo și William North (Woodbridge: Boydell Press, 2008), 65-70. Sally J. Cornelison, „When an Image Is a Relic: The St. Zenobius Panel from Florence Cathedral”, în *Images, Relics, and Devotional Practices in Medieval and Renaissance Italy*, ed. Sally J. Cornelison și Scott B. Montgomery (Tempe, AZ: ACMRS, 2006), 95-113.
13. George Dameron, „Church and Community in a Medieval Italian City: The Place of San Lorenzo in Florentine Society from Late Antiquity to the Early Fourteenth Century”, în *San Lorenzo. A Florentine*

- Church, ed. Robert W. Gaston și Louis A. Waldman (Villa I Tatti: Sheridan Books, 2017), 40-41. Cu privire la San Lorenzo, vezi Paolo Viti, *Il Capitolo di San Lorenzo nel Quattrocento* (Florența: Leo S. Olschki, 2006), ed. Robert W. Gaston și Louis A. Waldman, *San Lorenzo. A Florentine Church* (Villa I Tatti: Sheridan Books, 2017).
14. Hardie, „The Origin and Plan of Roman Florence“, 135. Cianferoni, în *Archeologia a Firenze: Città e Territorio*, 59, plasează o imagine de dezolare și abandon asupra unor părți ale orașului în anii 300. Pentru mai multe informații despre Florența în Imperiul Roman, vezi Davidsohn, *Storia di Firenze*, vol. 1, 21-36.
 15. Hardie, „The Origin and Plan of Roman Florence“, 135. Cf. Schevill, *Medieval and Renaissance Florence*, 29, care susține că este vorba de Totilla, nu de Attila. Vezi și Davidsohn, *Storia di Firenze*, vol. 1, 77.
 16. Schevill, *Medieval and Renaissance Florence*, 30-31. Vezi, de asemenea, Francesco Maria Petrini, „Florentia «ostrogota»“, în *Archeologia a Firenze: Città e Territorio*, ed. Valeria d’Aquino et al. (Oxford: Archaeopress, 2015), 225-244, Davidsohn, *Storia di Firenze*.
 17. Schevill, *Medieval and Renaissance Florence*, 31, Davidsohn, *Storia di Firenze*, vol. 1, 111-158.
 18. Studiile asupra comunei medievale florentine, de exemplu, abia dacă menționează Florența înainte de anul 1000. Vezi, de exemplu, Chris Wickham, *Early Medieval Italy: Central Power and Local Society, 400-1000* (Ann Arbor: University of Michigan Press, 1989), Philip Jones, *The Italian City-State: From Commune to Signoria* (Oxford: Clarendon Press, 1997). Vezi, de asemenea, Davidsohn, *Storia di Firenze*, vol. 1, 158-184.
 19. Cu privire la înființarea Abației Badia, vezi Anne Leader, *The Badia of Florence. Art and Observance in a Renaissance Monastery* (Bloomington: Indiana University Press, 2012), 11-13. Despre mormântul lui Ugo, vezi Shelley E. Zuraw, „The Public Commemorative Monument: Mino da Fiesole’s Tombs in the Florentine Badia“, *The Art Bulletin* 80, nr. 3 (1998): 452-477, Schevill, *Medieval and Renaissance Florence*, 40-41, Tanzini, *Firenze*, 41. Vezi, de asemenea, Davidsohn, *Storia di Firenze*, vol. 1, 171-173 și 81-82.
 20. Francesco Gurrieri, „L’architettura“, în *La Basilica di San Miniato al Monte a Firenze*, ed. Francesco Gurrieri, Luciano Berti și Claudio Leonardi (Florența: Giunti, 1988), 15-22, Francesco Gurrieri, „San Miniato al Monte, la Basilica dell’ «Urbs perfecta»“, în *Dieci secoli per la Basilica di San Miniato al Monte*, ed. Francesco Gurrieri și Renzo Manetti (Florența: Polistampa, 2007). Vezi, de asemenea, Davidsohn, *Storia di Firenze*, vol. 1, 196-199, Scott B. Montgomery, „*Quia venerabile corpus rediciti martyris ibi repositum*: Image and Relic in the Decorative Program of San Miniato al Monte“, în *Images, Relics, and Devotional Practices in Medieval and Renaissance Italy*, ed. Sally J. Cornelison și Scott B. Montgomery (Tempe, AZ: ACMRS, 2006), 7-25.
 21. Vezi Scott B. Montgomery, „Securing the Sacred Head: Cephalophory and Relic Claims“, în *Disembodied Heads in Medieval and Early Modern Culture*, ed. Barbara Baert, Anita Traninger și Catrien Santing, (Leiden: Brill, 2013), 88-90, George Dameron, „The Cult of St. Minias and the Struggle for Power in the Diocese of Florence, 1011-1018“,

- Journal of Medieval History* 13 (1987): 125-141, Davidsohn, *Storia di Firenze*, vol. 1, 200-201. Cu privire la relativa lipsă de documente pentru aceste secole, vezi și Enrico Faini, *Firenze nell'età romanica (1000-1211): L'espansione urbana, lo sviluppo istituzionale, il rapporto con il territorio* (Florența: Leo S. Olschki, 2010), 24.
22. Cu privire la Controversa privind investirea, vezi Kathleen G. Cushing, *Reform and the Papacy in the Eleventh Century: Spiritual and Social Change* (Manchester: Manchester University Press, 2005), Uta-Renate Blumenthal, *The Investiture Controversy: Church and Monarchy from the Ninth to the Twelfth Century* (Philadelphia: University of Pennsylvania Press, 1988). Vezi, de asemenea, Schevill, *Medieval and Renaissance Florence*, 47, David J. Hay, *The Military Leadership of Matilda of Canossa 1046-1115* (Manchester: Manchester University Press, 2010), 30. Pentru mai multe detalii despre Florența însăși în timpul acestui secol de reforme, vezi Davidsohn, *Storia di Firenze*, 206-455.
 23. Cu privire la această sculptură, vezi John Beldon Scott, „Papal Patronage in the Seventeenth Century: Urban VIII, Bernini, and the Countess of Matilda”, în *L'âge d'or du mécénat (1598-1661)*, ed. Roland Mousnier și Jean Mesnard (Paris: Editions du CNRS, 1985), 119-127. Vezi, de asemenea, C.D. Dickerson III, Ian Wardropper și Tony Sigel, ed., *Bernini: Sculpting in Clay* (New Haven: Yale University Press, 2012), 131-135. Cu toate acestea, paginile respective se referă la o copie din bronz și nu la mormântul în sine. Le mulțumesc lui Piers Baker-Bates și Pablo González Tornel pentru ajutorul acordat pentru această notă.
 24. Hay, *The Military Leadership of Matilda of Canossa 1046-1115*, Schevill, *Medieval and Renaissance Florence*, 55. Vezi, de asemenea, Penelope Nash, *Empress Adelheid and Countess Matilda: Medieval Female Rulership and the Foundations of European Society* (New York: Palgrave Macmillan, 2017), 115.
 25. Chris Wickham, *Courts and Conflict in Twelfth-Century Tuscany* (Oxford: Oxford University Press, 2003), 168-169. Vezi, de asemenea, comentariile lui George Dameron din *Episcopal Power and Florentine Society, 1000-1320* (Cambridge, MA: Harvard University Press, 1991), 68.
 26. Davidsohn, *Storia di Firenze*, 296-298 și 305.
 27. Tanzini, *Firenze*, 42. Vezi, de asemenea, Dameron, *Episcopal Power and Florentine Society, 1000-1320*, 65-67. Pentru informații mai generale, vezi Faini, *Firenze nell'età romanica (1000-1211)*. Pentru un context mai larg, vezi Jones, *The Italian City-State*. Vezi, de asemenea, Davidsohn, *Storia di Firenze*, care tratează subiectul Matildei în vol. 1, 371.
 28. Relația dintre țară și oraș, mult timp caracterizată ca fiind extrem de antagonică, a fost probabil mai degrabă „simbiotică decât explozivă”. O sinteză este la Dameron, *Episcopal Power and Florentine Society, 1000-1320*, 7, dar *passim*. Vezi, de asemenea, Tanzini, *Firenze*, 43-45, John M. Najemy, *A History of Florence, 1200-1575* (Malden, MA: Blackwell, 2006), 64.
 29. Faini, *Firenze nell'età romanica (1000-1211)*, 51-54. Pentru dezvoltarea afacerilor florentine în Peninsula italiană, vezi Richard A. Goldthwaite, *The Economy of Renaissance Florence* (Baltimore: Johns Hopkins University Press, 2009), 26.

30. Tanzini, *Firenze*, 46, Schevill, *Medieval and Renaissance Florence*, 78-79. Cu privire la aceste cuceriri timpurii, vezi Dameron, *Episcopal Power and Florentine Society, 1000-1320*, 69-77. Vezi, de asemenea, Nicolai Rubinstein, *Studies in Italian History in the Middle Ages and the Renaissance*, ed. Giovanni Ciappelli (Roma: Edizioni di storia e letteratura, 2004), 1-35.
31. Faini, *Firenze nell'età romanica (1000-1211)*, 213-222, Tanzini, *Firenze*, 45-47. Vezi, de asemenea, Wickham, *Courts and Conflict in Twelfth-Century Tuscany*, 168, Najemy, *A History of Florence, 1200-1575*, 64. Pentru mai multe detalii, vezi Daniela De Rosa, *Alle origini della Repubblica Fiorentina dai consoli al „Primo Popolo“ (1172-1260)* (Florența: Arnaud, 1995).
32. Schevill, *Medieval and Renaissance Florence*, 70-71, Dameron, *Episcopal Power and Florentine Society, 1000-1320*, 118-119. Vezi, de asemenea, Carol Lansing, *The Florentine Magnates: Lineage and Faction in a Medieval Commune* (Princeton: Princeton University Press, 1991), Najemy, *A History of Florence, 1200-1575*, Faini, *Firenze nell'età romanica (1000-1211)*, 161-169.
33. Tanzini, *Firenze*, 47-48. Vezi, de asemenea, Najemy, *A History of Florence, 1200-1575*, 65-66.
34. Schevill, *Medieval and Renaissance Florence*, 86-88.
35. Rosa, *Alle origini della Repubblica Fiorentina dai consoli al „Primo Popolo“*, 17 și 75. Vezi, de asemenea, Faini, *Firenze nell'età romanica (1000-1211)*, 271-276.
36. Rosa, *Alle origini della Repubblica Fiorentina dai consoli al „Primo Popolo“*, 68.
37. Faini, *Firenze nell'età romanica (1000-1211)*, 23, 26-28 și 118-119. Vezi și Lansing, *The Florentine Magnates*, 11.
38. Lansing, *The Florentine Magnates*.
39. Goldthwaite, *The Economy of Renaissance Florence*, 26-28.
40. Goldthwaite, *The Economy of Renaissance Florence*, 27-33, Rosa, *Alle origini della Repubblica Fiorentina dai consoli al „Primo Popolo“*, 203-204. Pentru mai multe detalii despre monedele anterioare folosite la Florența, vezi Faini, *Firenze nell'età romanica (1000-1211)*, 101-102.
41. Dameron, *Episcopal Power and Florentine Society, 1000-1320*, 122, Dameron, *Florence and Its Church in the Age of Dante*, 203-204, Montgomery, „*Quia venerabile corpus rediciti martyris ibi repositum*“.
42. Tanzini, *Firenze*, 50-51.
43. Rosa, *Alle origini della Repubblica Fiorentina dai consoli al „Primo Popolo“*, 179-180. Vezi, de asemenea, Najemy, *A History of Florence, 1200-1575*, 69, cu alte indicii în acest sens.
44. Schevill, *Medieval and Renaissance Florence*, 106-116. Cu privire la facțiuni deja existente în secolul al XII-lea, vezi Faini, *Firenze nell'età romanica (1000-1211)*. Cu privire la izbucnirea ostilităților în 1216, vezi Enrico Faini, „Il convito fiorentino del 1216“, în *Conflitti, paci e vendette nell'Italia comunale*, ed. Andrea Zorzi (Florența: Firenze University Press, 2009), 105-130. Vezi, de asemenea, Dameron, *Episcopal Power and Florentine Society, 1000-1320*, 118-128, Najemy, *A History of Florence, 1200-1575*, 65.
45. Lansing, *The Florentine Magnates*, 11-12.
46. Najemy, *A History of Florence, 1200-1575*, 66-69. Tanzini, *Firenze*, 54.
47. Schevill, *Medieval and Renaissance Florence*, 116-118, Najemy, *A History of Florence, 1200-1575*, 66-68.